

Макаренко Н.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та логістики
Сумського національного аграрного університету

Makarenko Nataliia

PhD, Associate Professor,
Associate Professor at Department of Marketing and Logistics
Sumy National Agrarian University

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

METHODOLOGICAL PROBLEMS AND PRINCIPLES OF FORMATION OF COMPETITIVE STRATEGIES OF LOGISTIC ACTIVITIES MANAGEMENT IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено методологічні аспекти формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств. Установлено, що в сучасних умовах актуалізуються роль та значення дослідження методології формування конкурентних управлінських стратегій з урахуванням специфіки логістичної діяльності підприємств аграрної сфери. Визначено проблеми формування й оцінки ефективності конкурентної стратегії управління логістичною діяльністю аграрних підприємств як теоретичного, так і практичного характеру, вирішення яких дасть змогу здійснити процес формування якісних конкурентних стратегій для агровиробників. Сформовано методологічні принципи, які повинні застосовуватися до будь-якого виду загальних конкурентних стратегій і для корпоративної чи ділової стратегії аграрних підприємств зокрема.

Ключові слова: методологія, конкурентна стратегія, логістична діяльність, управління, підприємство, аграрна сфера.

В статье исследованы методологические аспекты формирования конкурентных стратегий управления логистической деятельностью аграрных предприятий. Установлено, что в современных условиях актуализируются роль и значение исследования методологии формирования конкурентных управленческих стратегий с учетом специфики логистической деятельности предприятий аграрной сферы. Определены проблемы формирования и оценки эффективности конкурентной стратегии управления логистической деятельностью аграрных предприятий как теоретического, так и практического характера, решение которых позволит осуществить процесс формирования качественных конкурентных стратегий для агропроизводителей. Сформированы методологические принципы, которые должны применяться к любому виду общих конкурентных стратегий и для корпоративной или деловой стратегии аграрных предприятий в частности.

Ключевые слова: методология, конкурентная стратегия, логистическая деятельность, управление, предприятие, аграрная сфера.

Methodological principles that determine the quality parameters of strategic management and justify the application of new scientific approaches and methods in the formation of a competitive strategy for the management of logistics activities of enterprises play a decisive role in the formation of the methodology of strategic logistics management. Today there is no single approach to determining the methodology of formation and evaluation of the effectiveness of competitive strategies for managing the logistics activities of agricultural enterprises. The results of the analysis of scientific research confirm the need to substantiate the methodological aspects of the formation of competitive strategies for managing the logistics activities of agricultural producers. The purpose of the article is to study the methodological aspects in the formation of competitive strategies for managing the logistics activities of agricultural enterprises. Methodological aspects of formation of competitive strategies of management of logistic activity of agrarian enterprises are investigated. It is established that in modern conditions the role and

significance of research of methodology of formation of competitive management strategies taking into account specificity of logistic activity of the enterprises of agrarian sphere is actualized. The problems of formation and evaluation of efficiency of competitive strategy of management of logistic activity of agrarian enterprises of both theoretical and practical character are defined, the decision of which will allow to carry out process of formation of qualitative competitive strategies for agricultural producers. Methodological principles have been formed that should be applied to any type of general competitive strategies and to the corporate or business strategy of agricultural enterprises in particular. This article examines the methodological aspects of the formation of competitive strategies for managing the logistics activities of agricultural enterprises. This is what allowed us to identify methodological problems related to the process of forming competitive strategies for managing the logistics activities of agricultural enterprises. Methodological principles of formation of competitive strategies of management of logistic activity of agrarian enterprises were divided into a set of general and separate methodological principles of formation of this type of strategies. The obtained results of the research contribute to the formation of competitive strategies for the management of logistics activities of agricultural enterprises and the improvement of the conceptual apparatus of the methodology of competitiveness of the agricultural sector.

Keywords: methodology, competitive strategy, logistic activity, management, enterprise, agrarian sphere.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Визначальну роль у формуванні методології стратегічного логістичного управління відіграють методологічні принципи, які визначають якісні параметри стратегічного управління та обґрунтовують застосування нових наукових підходів та методів під час формування конкурентної стратегії управління логістичною діяльністю підприємств. Сьогодні не існує єдиного підходу до визначення методології формування й оцінки ефективності конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю підприємств аграрної сфери. Результати проведеного аналізу наукових досліджень підтверджують необхідність обґрунтування методологічних аспектів формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю агровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанням методології формування конкурентних управлінських стратегій присвячено праці багатьох учених, серед яких: В.І. Аранчій, С.П. Зоря, А.О. Лантух [12], Є.А. Бельтюков, Л.А. Некрасова [8], І.А. Белко [2], В.Ю. Божанова, Ю.В. Орловська, Т.М. Іщенко [9], Є.О. Бойко [11], А.В. Євдокимов, Ю.В. Чортюк, А.О. Родимченко [1], Л.В. Забуранна [7], О.О. Лайко [4], П.С. Смоленюк [10], Т.В. Харчук, Т.В. Хмель [6], В.О. Шишкін, А.І. Оверченко [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на досить широке висвітлення методологічних аспектів щодо формування конкурентних управлінських стратегій, невирішеними залишаються питання щодо використання об'єктивних методологічних принципів формування стратегій управління логістичними процесами на підприємствах аграрної сфери задля досягнення конкурентоспроможності.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження методологічних аспектів під час формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю підприємств аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Будь-яка галузь знань має характерні засоби

наукового пізнання, які формують методологію визначеної галузі науки, до якої включаються принципи і способи організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також учення про їх систему. Тому методологія формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств включає сукупність методологічних принципів, за допомогою котрих здійснюється їх створення та обґрунтування нових наукових підходів і методів, які мають використовуватися під час розроблення конкурентних стратегій [1, с. 247].

Визначення методології формування конкурентних стратегій підприємств аграрної галузі зумовлено специфічністю об'єктів конкурентних стратегій, необхідністю формування системи принципів і способів, методів та методик, за допомогою котрих повинні вирішуватися специфічні завдання конкурентних управлінських стратегій та реалізуватися їхні функції [2, с. 75]:

- одержання нових знань у сфері конкурентних управлінських стратегій;
- перетворення нових знань на сукупність нових понять, визначень, категорій, ідей, гіпотез та законів;
- організація застосування цих знань під час формування конкурентних управлінських стратегій.

У цілому проблематику методології формування конкурентних стратегій Д.В. Завертаний пропонує виражати через такі завдання, як дослідження структури теорії конкурентних стратегій; опрацювання законів формування знань про конкурентну стратегію та методи її формування; аналіз функціонування та зміни наукових теорій, які стосуються формування конкурентних стратегій; розроблення понятійного апарату формування конкурентних стратегій; дослідження структури і складу методів конкурентних стратегій; аналіз сфер і умов використання методів конкурентних стратегій; дослідження умов і критеріїв науковості в процесі формування конкурентних стратегій; підготовка опису і дослідження етапів процесу формування конкурентних стратегій; розроблення використання дослідницьких принципів та концепцій пізнання конкурентних стратегій [3, с. 72].

Методологічна особливість формування конкурентних стратегій аграрних підприємств проявляється у тому, що даний вид діяльності через власну специфіку часто має дослідний характер, оскільки розроблення конкурентної стратегії базується на

даних, котрі отримують під час проведення не лише вивчення чинників, а й у власне дослідження, тобто одержання знань про стан внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, що є абсолютно новими. Розробник стратегії перед творчим формуванням конкурентної стратегії має отримати нові наукові знання за допомогою спеціальних методів економічного дослідження [4].

Конкурентна ж стратегія управління логістичною діяльністю базується на пізнанні майбутнього, що розглядається як наукове пізнання, тобто ґрунтується на застосуванні наукових методів. Тому формування такого виду конкурентних стратегій як наукового напрямку і складової частини економічних і управлінських наук повинно базуватися й на методології наукового пізнання [5, с. 64].

Оскільки у науковому пізнанні умовно виділяють емпіричний і теоретичний рівні дослідження, то формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств базується саме на даних рівнях досліджень. Емпіричний рівень забезпечує здійснення виявлення та одержання фактів економічної діяльності підприємств через спостереження і фіксацію даних. Після цього здійснюють первинну їх обробку, що полягає в аналізуванні кожного факту, проведенні його критичної оцінки і перевірки, в описі науковою мовою, класифікації за підґрунтям і систематизацією. На кінцевому етапі характеристики фактів проявляються найочевидніші зв'язки та відносини між ними, емпіричні закономірності, котрим підпорядковуються об'єкти дослідження. На теоретичному рівні передбачається аналіз одержаних фактів, уявне розуміння сутності явища, характеристика і формування якісно-кількісних законів та закономірностей, що пояснюють явища, які досліджуються. Одержані закони та закономірності сприяють прогнозу поведінки і розвитку об'єктів

або явищ, розробленню принципів і способів дій, які впливають на них [6, с. 33].

Формуванням конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств виступає діяльність, котра не в змозі розглядатися як суто економічна, оскільки стратегія – це інструмент прийняття управлінських рішень, а саме формування стратегії слід розглядати й як управлінський процес.

Отже, можна стверджувати, що формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств знаходиться на стику економічної і управлінської наук і є підгалуззю цих наук, а саме науковий напрям, котрий відрізняють такі ознаки, як постійне оновлення, прагнення до об'єктивності й достовірності, проведення постійної перевірки отриманих знань на достовірність, використання під час формування конкурентних стратегій процедури обґрунтування істинності знань, поєднання теоретичного результату дослідження з його практичною перевіркою [7, с. 122].

Ураховуючи зазначені дослідження, можна виділити чотири методологічні проблеми формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств України (табл. 1).

Становлення формування конкурентних стратегій управління діяльністю підприємств як наукового напрямку проявляється у висуванні наукових ідей та гіпотези щодо методів розроблення конкурентних стратегій, розуміння сутності управлінських стратегій, структури управління підприємствами, підходів до прийняття управлінських рішень тощо [8, с. 9].

До методологічних проблем формування динамічних конкурентних стратегій необхідно віднести ті проблеми, які ускладнюють або іноді унеможливають формування конкурентних стратегій на підприємстві [10, с. 89].

Отже, проблеми формування й оцінки ефективності конкурентної стратегії управління логістичною

Таблиця 1

Характеристика методологічних проблем формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств

Методологічна проблема	Опис методологічної проблеми
Проблема понятійного апарату формування конкурентних стратегій	Пов'язана із загальною в економічних науках проблемою відмінностей визначенні сутності різних економічних термінів. Проблеми термінології стосуються і визначення самої конкурентної стратегії, і базових понять (капітал, доходи, витрати, фінансовий результат тощо).
Проблема обґрунтування істини	Істинність знань про конкурентні стратегії ґрунтується не лише на правильному тлумаченні терміну, а й на знаннях про методи і принципи її формування, знаннях про чинники, що впливають на зміст конкурентної стратегії. Під час формування конкурентної стратегії використовують моделювання для пізнання дійсності. Висока нестабільність і невизначеність зовнішнього середовища може призводити до того, що моделі, які побудовані на статистичних даних, не в змозі правильно описати прогнозний стан об'єкта моделювання, тому точність оцінки ефективності конкурентної стратегії може бути сумнівною.
Проблема необхідності та спільності наукових трактувань	Науково-теоретичні знання істини втілюються у формулюваннях законів, що фіксують залежність між фактами спостережень та можуть претендувати на необхідність і спільність. Наукові знання стають достовірними, перетворюються з гіпотез на теорію, коли всі необхідні і загальні теоретичні закони вже сформульовані.
Проблема категорійного усвідомлення наукових знань	У формуванні конкурентних стратегій на статус категорії може і має претендувати конкурентна стратегія. Дана методологічна проблема стосується критеріїв виокремлення категорій та їх трактування, тобто пошуку відповідей на питання, звідки й як виникають подібні категоріальні граничні поняття.

Джерело: сформовано автором на основі [1; 3; 9]

Рис. 1. Методологічні принципи формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств

Джерело: узагальнено і побудовано автором на основі [11; 12]

діяльністю аграрних підприємств можуть полягати не лише в теоретичних аспектах (правильна класифікація, визначення методологічних засад, методики тощо), а й у менеджерах та управлінських командах, які здатні здійснити процес формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств.

Уважаємо за доцільне розподілити методологічні принципи формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств на сукупність загальних та окремих методологічних принципів формування даного виду стратегій.

Методологічні принципи, що запропоновані, впливають із сутності стратегії аграрного підприємства як управлінсько-економічної категорії. Група загальних принципів має включати основні методологічні принципи, які повинні застосовуватися до будь-якого виду конкурентних стратегій, а група окремих принципів характеризується додатковими методологічними принципами, що застосовуються до конкретного виду конкурентних стратегій, а саме для корпоративної чи ділової стратегії аграрних підприємств.

На рис. 1 наведено сукупність загальних і окремих методологічних принципів.

Особливість формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств полягає не лише в тому, що така діяльність має свою специфіку і дослідний характер, а й у тому, що наукові дослідження щодо формування конкурентних стратегій у кожному циклі рухаються від емпіричної до теоретичної бази, і навпаки.

Завершення даного циклу стає одночасно і початком нового циклу, який забезпечує безперервні процеси збільшення знань, які необхідні для формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. У статті досліджено методологічні аспекти формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств. Саме це дало змогу виділити методологічні проблеми, що стосуються процесу формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств: проблема понятійного апарату; об-

ґрунтування істини; необхідність та спільність наукових трактувань; категорійне усвідомлення наукових знань. Методологічні принципи формування конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств було розподілено на сукупність загальних та окремих методологічних принципів формування даного виду стратегій. Отримані результати дослідження сприяють формуванню конкурентних стратегій управління логістичною діяльністю аграрних підприємств та вдосконаленню понятійного апарату методології конкурентоспроможності аграрної галузі.

Бібліографічний список:

1. Євдокимов А.В., Чортюк Ю.В., Родимченко А.О. Логістичні стратегії та логістичні процеси в аграрних підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2012. Вип. 1(11). С. 246–249.
2. Белко І.А. Стратегія розвитку аграрних підприємств в умовах невизначеності ринкового середовища. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 9. Ч. 1. С. 73–77.
3. Завертаній Д.В. Формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі: методологічні аспекти. *Інноваційна економіка*. 2018. № 1–2. С. 70–74.
4. Лайко О.О. До формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств. *Вісник Харківського національного технічного університету сільськогосподарства: Економічні науки*. 2012. Вип. 126. URL: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_126/24.pdf
5. Шишкін В.О., Оверченко А.І. Впровадження логістичної стратегії як умова ефективного функціонування виробничого підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Вип. 2(12). Т. 3. С. 62–68.
6. Харчук Т.В., Хмель Т.В. Процес розробки конкурентної стратегії підприємства. *Економіка і управління*. 2012. № 2. С. 32–36.
7. Забурання Л.В. Логістичне управління підприємством: сутність та передумови розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2010. № 7. С. 120–123.
8. Бельтюков Є.А., Некрасова Л.А. Конкурентна стратегія підприємства: сутність та формування на основі оцінки рівня конкурентоспроможності. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 2(12). С. 6–13.
9. Божанова В.Ю., Орловська Ю.В., Іщенко Т.М. Застосування міжнародного досвіду логістичних стратегій в діяльності українських підприємств. *Економічний простір*. 2016. № 105. С. 146–153.
10. Смоленюк П.С. Обґрунтування конкурентної стратегії підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. № 3(29). С. 86–93.
11. Бойко Є.О. Логістичне управління підприємством – запорука його конкурентоспроможності. URL: <http://rtpp.com.ua/news/2014/02/19/5/3089>.
12. Аранчій В.І., Зоря С.П., Лантух А.О. Теоретичні аспекти формування конкурентних стратегій аграрних підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2012. Т. 3. № 2. С. 3–7.

References:

1. Evdokimov, A.V., Chortok, Y.V., & Rodimchenko, A.O. (2012). Lohistychni stratehiyi ta lohistychni protsesy v

2. ahrarnykh pidpryyemstvakh [Logistics strategies and logistics processes in agricultural enterprises]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 1(11), pp. 246–249. (in Ukrainian)
2. Belko, I.A. (2014). Stratehiya rozvytku ahrarnykh pidpryyemstv v umovakh nevyznachenosti rynkovoho seredovyssha [Strategy of development of agrarian enterprises in the conditions of uncertainty of the market environment]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu: Ekonomichni nauky*, 9(1), pp. 73–77. (in Ukrainian)
3. Inverted, D.V. (2018). Formuvannya dynamichnykh konkurentnykh stratehiy pidpryyemstv khlibopekars'koyi haluzi: metodolohichni aspekty [Formation of dynamic competitive strategies of bakery enterprises: methodological aspects]. *Innovatsiyna ekonomika*, 1-2, pp. 70–74. (in Ukrainian)
4. Laiko, O.O. (2012). Do formuvannya stratehiy rozvytku silskohospodarskykh pidpryyemstv [Before the formation of strategies for the development of agricultural enterprises]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnogo universytetu silskoho hospodarstva: Ekonomichni nauky*, 126. Retrieved from: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_126/24.pdf (in Ukrainian)
5. Shishkin, V.O. (2015). Vprovadzhennya lohistychnoy stratehiyi yak umova efektyvnoho funktsionuvannya vyrobnychoho pidpryyemstva [Implementation of logistics strategy as a condition for the effective functioning of the production enterprise]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoyi vlasnosti*, 2(12), pp. 62–68. (in Ukrainian)
6. Kharchuk, T.V. & Hops, T.V. (2012). Protses rozrobky konkurentnoyi stratehiyi pidpryyemstva [The process of developing a competitive strategy of the enterprise]. *Ekonomika y upravlyenye*, 2, pp. 32–36. (in Ukrainian)
7. Zaburanna, L.V. (2010). Lohistychnye upravlinnya pidpryyemstvom: sutnist ta peredumovy rozvytku [Logistics management of the enterprise: the essence and prerequisites of development]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 7, pp. 120–123. (in Ukrainian)
8. Belyukov, E.A. & Nekrasova, L.A. (2014). Konkurentna stratehiya pidpryyemstva: sutnist ta formuvannya na osnovi otsinky rivnya konkurentospromozhnosti [Competitive strategy of the enterprise: essence and formation on the basis of an estimation of a level of competitiveness]. *Ekonomika: realiyi chasu*, 2(12), pp. 6–13. (in Ukrainian)
9. Bozhanova, V.Y., Orlovskaya, Y.V., & Ishchenko, T.M. (2016). Zastosuvannya mizhnarodnogo dosvidu lohistychnykh stratehiy v diyalnosti ukraiynskykh pidpryyemstv [Application of international experience of logistics strategies in the activities of Ukrainian enterprises]. *Ekonomichnyy prostir*, 105, pp. 146–153. (in Ukrainian)
10. Smolenyuk, P.S. (2012). Obgruntuвання konkurentnoyi stratehiyi pidpryyemstva [Substantiation of competitive strategy of the enterprise]. *Innovatsiyna ekonomika*, 3(29), pp. 86–93. (in Ukrainian)
11. Boyko, Y.O. Lohistychnye upravlinnya pidpryyemstvom – zaporuka yoho konkurentospromozhnosti [Logistics management of the enterprise – the key to its competitiveness]. Retrieved from: <http://rtpp.com.ua/news/2014/02/19/5/3089> (in Ukrainian)
12. Aranchiy, V.I., Zorya, S.P. & Lantukh, A.A. (2012). Teoretychni aspekty formuvannya konkurentnykh stratehiy ahrarnykh pidpryyemstv [Theoretical aspects of the formation of competitive strategies of agricultural enterprises]. *Naukovi pratsi Poltavskoyi derzhavnoyi ahrarnoyi akademiyi*, 2(3), pp. 3–7. (in Ukrainian)